

ARL. I. S. T. U. R. A.
II
12843
E. J. U. D.

5011

OTECA

MARXISTĂ-LENINISTĂ

LENIN

FRIEDRICH ENGELS

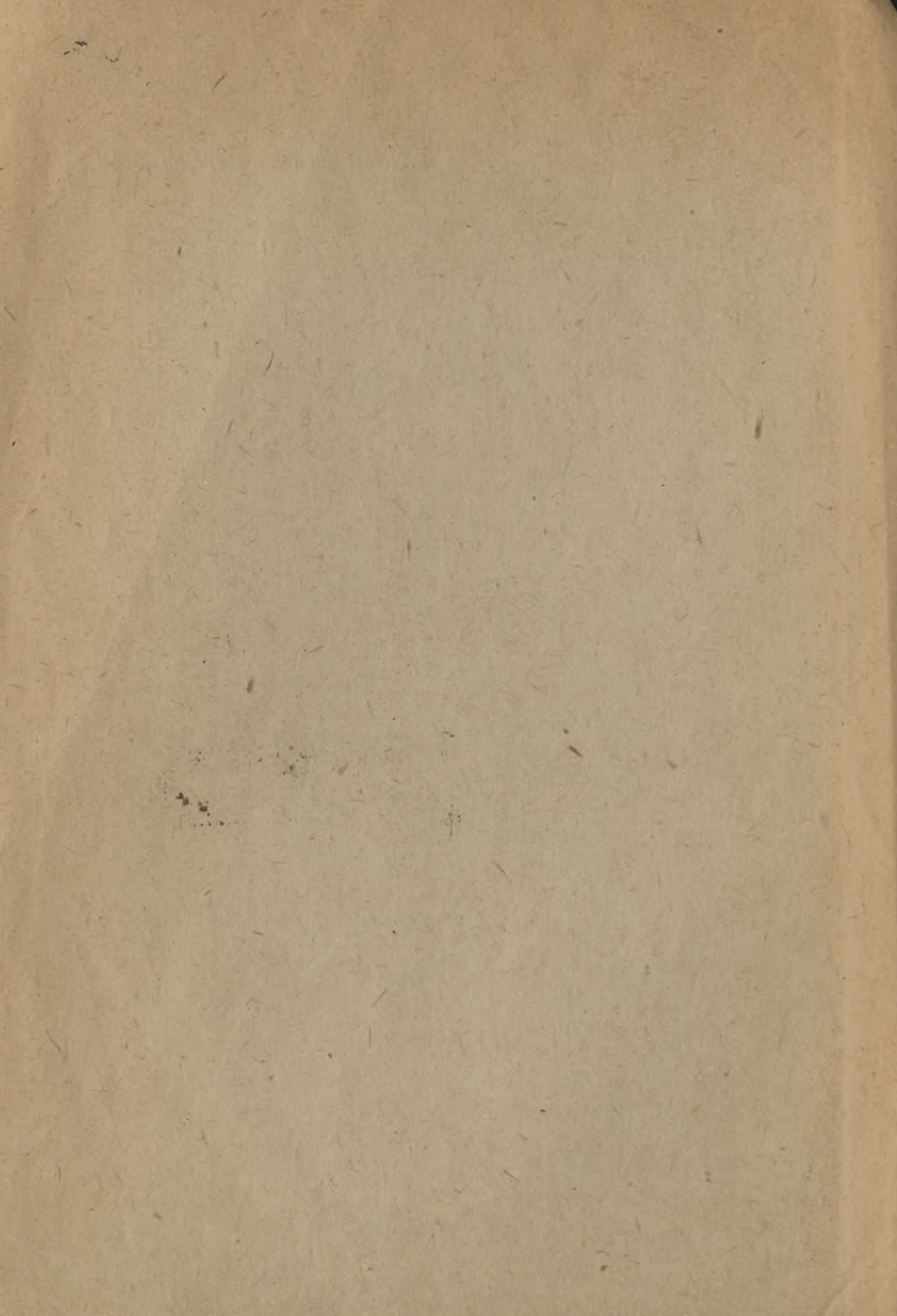
EDITURA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

WILSON & WOODWARD

Filiala ARLUS Turda
BIBLIOTECA
No. 66.-

Proletari din toate țările, uniți-vă !

11-12873

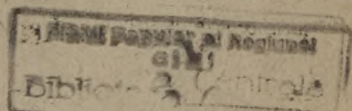

BIBLIOTECA

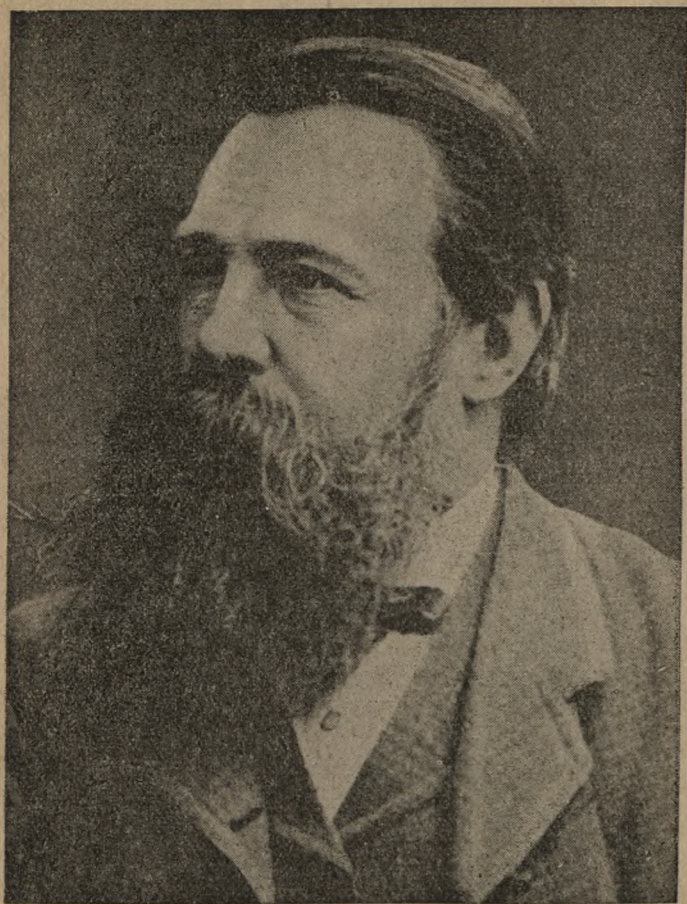
No. 66. -

FRIEDRICH ENGELS

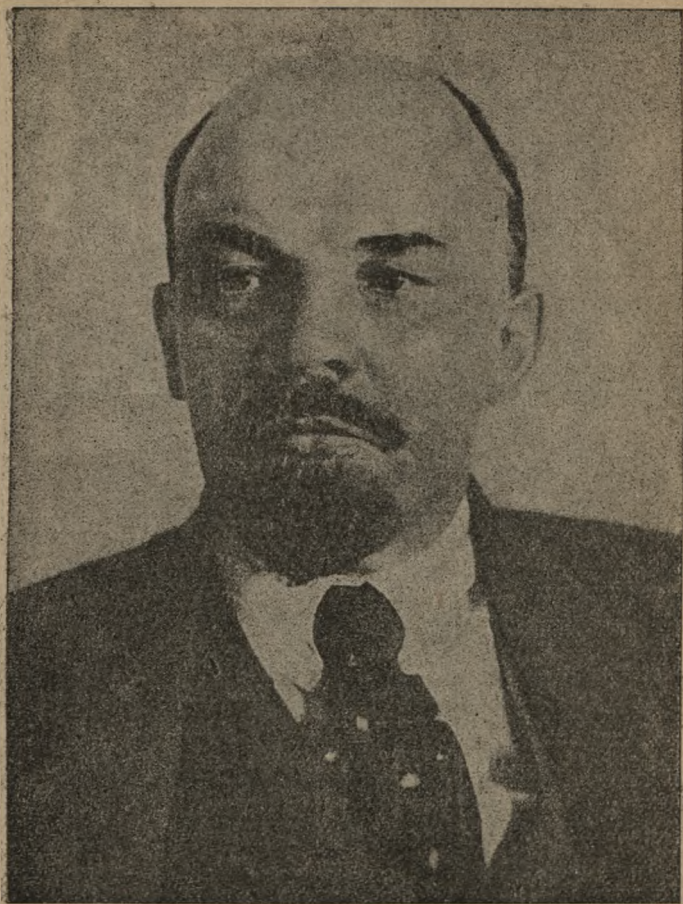
de V. I. LENIN

-3 MAR. 1967

FRIEDRICH ENGELS

V I. LENIN

1888

1888

3023

141.02(470)

F.56

✓

F.56

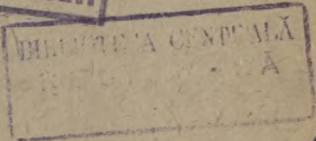
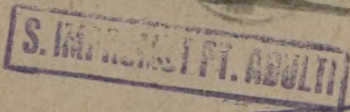
3016 E

L45

V. I. LENIN

FRIEDRICH ENGELS

25.083

25.083 *plus*

EDITURA PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMANIA

1945

BIBLIOTECA
ADULT
CLUJ

1954 MAR. 1967

352/1953

141.82 (430) Engels, Fr.

92.9 Engels, Fr.

*Ce îndrămaător al minții s'a stins
Ce inimă a'ncetat să bată !*

Scris în toamna anului 1895

La 5 August (24 Iulie) 1895 s'a stins la Londra Friedrich Engels. El a fost, după amicul său Karl Marx (care a murit în 1883), cel mai mare învățat și dascăl al proletariatului modern din toată lumea civilizată. Din clipa în care destinul l-a adus pe Karl Marx laolaltă cu Friedrich Engels, munca de o viață a celor doi prieteni a devenit opera lor comună. Deaceea, ca să înțelegem ce a făcut Engels pentru proletariat, trebuie să ne dăm seama de importanța învățaturii și activității lui Marx în desvoltarea mișcării muncitorești moderne. Marx și Engels au fost primii cari au arătat că clasa muncitoare, cu cerințele ei, este un produs inevitabil al orânduirii economice moderne, care, împreună cu burghezia, creează și desvoltă proletariatul; ei au arătat că nu încercările binevoitoare ale unor personalități nobile izolate, ci lupta de clasă a proletariatului organizat va izbăvi omenirea de nenorocirile ce o apasă acum. Marx și Engels au fost cei dinții cari, în lucrările lor științifice, au explicat că so-

cialismul nu-i o născocire de visători, ci scopul final și rezultatul inevitabil al dezvoltării forțelor de producție în societatea contemporană. Toată istoria scrisă de până acum a fost istoria luptei de clasă, a schimbării stăpânirilor și a victoriei unor clase sociale asupra altora, și aceasta va continua până când nu vor dispărea proprietatea privată și producția socială haotică, care sunt bazele luptei de clasă și ale stăpânirii de clasă. Interesele proletariatului cer distrugerea acestor baze și deaceia trebuie ca lupta conștientă de clasă a muncitorilor organizați să fie îndreptată contra lor. Dar orice luptă de clasă este o luptă politică.

Întregul proletariat, care luptă pentru eliberarea sa, și-a însușit acum aceste vederi ale lui Marx și Engels, dar ele erau cu totul noi, când cei doi prieteni colaborau, prin anii patruzeci, în literatura socialistă și luau parte la mișcările sociale de pe vremea lor. Pe atunci erau mulți oameni cu și fără talent, cinstiți și necinstiți, cari atrași în lupta pentru libertate politică, în lupta cu autocrația țarilor, poliției și popilor, nu vedeau contradicțiile între interesele burgheziei și ale proletariatului.

Acești oameni nici în gând nu admiteau ca muncitorii să se manifeste ca o forță socială de sine stătătoare. Pe de altă parte erau mulți visători, geniali unori, cari gândeau că ajunge să convingi guvernanții și clasele stăpânitoare de nedreptatea orânduirii de acum a societății, pentru ca deîndată să se instaureze pacea și fericirea tuturor pe pământ. Ei visau socialismul fără luptă. În fine, mai toți socialiștii de atunci și în deobște prietenii clasei muncitoare, vedeau în proletariat numai o plagă și priveau cu groază cum această plagă se întinde odată cu creșterea industriei. Deaceia se gândeau cu toții cum să oprească dezvoltarea industriei și a proletariatului, să oprească „roata istoriei”. Marx și Engels, în pofida fricii tuturor, față

de dezvoltarea proletariatului și-au pus toate nădejtile în creșterea neîntreruptă a lui. Cu cât proletariatul va fi mai numeros, cu atât îi va fi forța mai mare ca clasă revoluționară, cu atât socialismul va fi mai apropiat și mai realizabil. Meritele lui Marx și Engels în fața clasei muncitoare se pot exprima astfel în câteva cuvinte: ei au învățat clasa muncitoare să se cunoască și să devină conștientă de sine și au înlocuit utopia cu știința.

Iată de ce fiecare muncitor trebuie să cunoască numele și viața lui Engels. Iată de ce noi trebuie să descriem viața și activitatea lui Friedrich Engels, care a fost unul din cei doi mari învățători ai proletariatului modern și s'o publicăm în editura noastră, care, ca toate scrierile noastre, are de scop să trezească conștiința de clasă în muncitorimea rusă.

Engels s'a născut în anul 1820 în orașul Barmen din provincia Renană a regatului Prusiei. Tatăl lui era fabricant. Engels a fost nevoit în anul 1838, din cauze familiare și fără să termine liceul, să intre ca vânzător la o casă de comerț din Bremen. Ocupațiile comerciale nu l-au împiedecat pe Engels să-și continue studiile sale științifice și politice. Încă din liceu el ura absolutismul și samavolnicia funcționarilor. Studiile filosofice l-au dus și mai departe. În filosofia germană predomina în acele timpuri sistemul filosofic al lui Hegel și Engels a devenit adeptul lui. *Teoriile* lui Hegel erau *revoluționare* cu toate că însuși Hegel fusese un admirator al statului prusian autocrat, în slujba căruia se afla în calitate de profesor al Universității din Berlin. Credința lui Hegel în rațiunea omenească și justetea ei și teza fundamentală a filosofiei hegeliene, conform căreia în lume se petrece un proces de continuă schimbare și dezvoltare, a adus pe acei elevi ai filosofului berlinez, cari nu vroiau să se împace cu realitatea de fapt, la ideea că și lupta cu sta-

rea de fapt, lupta cu nedreptatea existentă și răul ce domnește, se încadrează în legea mondială a dezvoltării vecinice. Dacă totul se dezvoltă și dacă unele instituții iau locul altora, atunci de ce să continue vecinic absolutismul regelui prusac sau al țarului rus, îmbogățirea unei minorități infime în dauna mării majorități și domnia burgheziei asupra poporului? Filosofia lui Hegel vorbea despre dezvoltarea spiritului și a ideii; era o filosofie *idealistă*. Din dezvoltarea spiritului ea deducea dezvoltarea naturii, a omului și a raporturilor omenești și sociale. Marx și Engels au reținut ideea lui Hegel despre vecinicul proces al dezvoltării (Marx și Engels au arătat, nu odată, că în dezvoltarea lor intelectuală ei datorează mult marilor filosofi germani și în deosebi lui Hegel. „Fără filosofia germană — spune Engels — nu ar fi existat nici socialismul științific”) și s’au desbărat de părerile preconceptuate idealiste; din experiența vieții au văzut că nu dezvoltarea spiritului explică dezvoltarea naturii, ci dimpotrivă ideea trebuie explicată prin natură și materie... În contradicere cu Hegel și cu alți heghelieni, Marx și Engels erau materialişti. Privind universul și oamenii din punct de vedere materialist, ei au văzut că, după cum la baza tuturor fenomenelor naturii sălășluiesc cauze materiale, tot astfel și dezvoltarea societății umane e condiționată de dezvoltarea forțelor materiale de producție. Relațiile pe care oamenii le stabilesc între ei în decursul producției obiectelor necesare satisfacerii nevoilor omenești, depind de dezvoltarea forțelor de producție, iar explicarea tuturor fenomenelor vieții sociale, a năzuințelor, ideilor și legilor omenești, se află în aceste relații. Dezvoltarea forțelor de producție crează relații sociale care se bazează pe proprietatea privată, dar acum se constată că aceeași dezvoltare a forțelor de producție ia dela majoritate această proprietate și o concentrează în mâi-

nile unei minorități infime. Aceasta distruge proprietatea, baza orânduirii sociale contemporane și tinde ea însăși către acelaș țel pe care și l-au propus socialiștii. Socialiștii trebuie numai să înțeleagă care forță socială, datorită situației ei în societatea contemporană, e interesată în înfăptuirea socialismului și să comunice acestei forțe conștiința intereselor sale și a sarcinei sale istorice. Proletariatul este această forță. Engels a venit în contact mai strâns cu el în Anglia la Manchester, centrul industriei engleze, unde s'a stabilit în anul 1842 ca funcționar al unei case de comerț, printre acționarii căreia se număra și tatăl său. Aici Engels n'a stat numai în biroul fabricii, ci a umblat prin cartierele murdare în care locuiau muncitorii și a văzut cu ochii lui sărăcia și mizeria acestora. Dar nu s'a mulțumit numai cu ce a observat el însuși ci a cetit tot ce s'a publicat înaintea lui în legătură cu situația clasei muncitoare din Anglia și a studiat cu deamănuntul toate documentele oficiale pe care le putea căpăta. Rezultatul acestor studii și observații a fost cartea: „*Starea clasei muncitoare în Anglia*” apărută în anul 1845. Am pomenit mai sus despre meritul cel mai de seamă al lui Engels ca autor al cărții „*Starea clasei muncitoare în Anglia*”. Foarte mulți au descris și înainte de Engels suferințele proletariatului și au arătat necesitatea de a-l ajuta, dar Engels a fost *primul* care a spus că proletariatul nu este *numai* o clasă care suferă; că tocmai situația economică rușinoasă în care se află îl împinge mereu înainte și îl silește să lupte pentru eliberarea sa definitivă, iar proletariatul luptător se va ajuta singur. Mișcarea politică a clasei muncitoare îi aduce pe muncitori în mod inevitabil în situația de a-și da seama că altă eșire în afară de socialism nu există pentru ei. Socialismul, pe de altă parte, va fi o forță numai atunci când va deveni scopul luptei *politice* a clasei muncitoare. Iată ideile funda-

mentale ale cărții lui Engels despre situația clasei muncitoare în Anglia, idei pe care întreg proletariatul gânditor și luptător și le-a însușit acum, dar care pe atunci erau cu desăvârșire noi. Aceste idei au fost expuse în cartea scrisă în stil atrăgător, plină de cele mai reale și mai zguduitoare tablouri ale mizeriei proletariatului englez. Această carte era o strașnică învinuire adusă capitalismului și burgheziei. Impresia ce a făcut-o a fost puternică. Pretutindeni se refereau la cartea lui Engels ca la cel mai fidel tablou al situației proletariatului modern și pe drept cuvânt, deoarece nici până în 1845 nici după aceea n'a apărut vreo expunere atât de clară și reală a mizeriei clasei muncitoare.

Engels a devenit socialist deabia în Anglia. La Manchester s'a pus în legătură cu activiștii mișcării muncitoare engleze de atunci și a început să scrie la publicațiile socialiste engleze. În 1844, când a trecut prin Paris în drum spre Germania, a făcut cunoștință cu Marx, cu care era dinainte în corespondență. Marx, la Paris, sub influența socialiștilor francezi și a vieții franceze, devenise și el socialist. Aici cei doi prieteni au scris împreună cartea „*Sfânta familie sau critica criticei critice*”. În această carte, care a apărut un an după „Situația clasei muncitoare în Anglia” scrisă în cea mai mare parte de Marx, sunt expuse bazele aceluia socialism materialist și revoluționar ale cărui idei principale le-am redat mai sus. „Sfânta familie” este denumirea dată în glumă fraților filosofi Bauer și adepților lor. Acești domni propovăduiau critica ce stă deasupra oricărei realități, deasupra partidelor și politici, care neagă orice activitate practică și nu face decât să contemple „critic” lumea înconjurătoare și evenimentele care se petrec într'însa. Domnii Bauer judecau de sus proletariatul, considerându-l ca o masă incapabilă de speculații critice. Marx și Engels s'au

ridicat hotărît contra acestei tendințe false și vătămătoare. În numele personalității omenești reale — a muncitorimii călcate în picioare de către clasele stăpânitoare și stat — ei cer nu contemplare ci luptă pentru o mai bună orânduire socială. După ei, proletariatul e forța care are interesul să ducă această luptă. Înainte de „Sfânta familie”, Engels a tipărit în „Analele germano-franceze” ale lui Marx și Ruge, „*Insemnări critice asupra economiei politice*”, în care analiza, din punct de vedere socialist, fenomenele principale ale orânduirii economice moderne ca inevitabile consecințe ale domniei proprietății private. Legătura cu Engels a contribuit indiscutabil la faptul că Marx s’a decis să se ocupe cu economia politică, acea știință în care lucrările lui au produs o întreagă revoluție.

Din anul 1845 până în 1847, Engels și-a petrecut timpul în Bruxelles și Paris, coordonând ocupațiile științifice cu activitatea practică dusă în cercurile muncitorilor germani din Bruxelles și Paris. Aici s’au născut legăturile lui Engels și Marx cu „*Uniunea comunistilor*”, asociație secretă germană care i-a însărcinat să expună bazele socialismului elaborat de ei. Astfel s’a ivit renumitul „*Manifest al partidului comunist*”, scris de Marx și Engels și tipărit în anul 1848. Această cărticică valorează cât un volum mare: în spiritul ei trăește și se mișcă până acum întregul proletariat organizat și luptător al lumii civilizate.

Revoluția din 1848, care a izbucnit mai întâi în Franța iar mai apoi s’a răspândit și în celelalte țări ale Europei occidentale, i-a adus pe Marx și Engels în patrie. Aici, în Prusia renană, ei s’au pus în fruntea „*Nouei Gazete Renane*” democratice, care se tipărea la Köln. Ambii prieteni au fost sufletul tuturor tendințelor revoluționaro-democratice din Prusia renană. Ei au apărat din toate puterile interesele poporului și cauza libertății împotriva forțelor reacționare. Acestea

din urmă, după cum se știe, au învins. „Noua Gazetă Renană” a fost interzisă. Marx, care în peregrinările sale a pierdut dreptul la cetățenia prusiană, a fost expulzat, iar Engels a luat parte la revolta armată a poporului, a participat la trei lupte pentru libertate și, după înfrângerea răsculaților, a fugit la Londra prin Elveția.

Acolo s'a stabilit și Marx. Curând Engels a devenit din nou funcționarul iar mai apoi acționarul aceleiaș case de comerț din Manchester, unde mai lucrase prin anii patruzeci. El a trăit la Manchester până în anul 1870, iar Marx a trăit la Londra, ceea ce nu i-a împiedicat să fie în cel mai strâns contact spiritual: își scriau aproape zilnic. În această corespondență, prietenii schimbau între ei păreri și cunoștințe și continuau să elaboreze în comun socialismul științific. Engels se mută la Londra în anul 1870 și viața spirituală comună cu Marx, plină de muncă încordată, continuă până în anul 1883, când acesta din urmă moare. Rodul ei, din partea lui Marx a fost „*Capitalul*”, opera economico-politică uriașă a veacului nostru, iar din partea lui Engels o serie întregă de lucrări mari și mici. Marx a lucrat la analizarea fenomenelor complexe ale economiei capitaliste. Engels, în lucrări de polemică scrise într'o formă deosebit de ușoară, a lămurit probleme științifice cu caracter general și felurite fenomene ale trecutului și prezentului, în spiritul concepției materialiste a istoriei și a teoriei economice a lui Marx. Dintre lucrările lui Engels amintim: lucrarea polemică împotriva lui Dühring (aci sunt tratate cele mai importante probleme din domeniul filosofiei, al științelor naturale și ale științelor sociale), *) „*Originea familiei*,

*) *Notă redacțională.* Este o carte plină de conținut și de învățături. Din păcate, s'a tradus în rusește numai o parte mică din ea, ce cuprinde o schiță istorică a dezvoltării socialismului („*Desvoltarea socialismului științific*” ediția 2-a, Geneva 1892). (*Traducerea rusească a lui „Anti-Dühring” a apărut în anul 1904.*)

a proprietății și a statului” (traducerea în limba rusă tipărită la St. Petersburg, ediția a 3-a din 1895), „*Ludwig Feuerbach*” (traducerea rusească cu adnotările lui G. Plehanov, Geneva, anul 1892), articolul despre politica externă a guvernului rus (tradus în limba rusă în jurnalul din Geneva „*Social-democratul*” No. 1 și 2), minunatele articole despre problema locuințelor și, în sfârșit, două articole mici dar foarte prețioase despre dezvoltarea economică a Rusiei („*Friedrich Engels despre Rusia*”, traducere în limba rusă de V. I. Zaslucii, Geneva, anul 1894). Marx muri fără să izbutească să prelucreze definitiv opera lui uriașă despre capital, dar ea era complet gata în ciorne și iată că Engels se apucă, după moartea prietenului său, de munca grea de prelucrare și editare a volumelor 2 și 3 ale „*Capitalului*”. În anul 1885 editează volumul al II-lea; în anul 1894, volumul al III-lea (volumul al IV-lea n’ a mai apucat să-l prelucreze). Multă muncă a cerut prelucrarea acestor două volume. Social-democratul Adler a observat just că Engels, prin editarea volumelor II și III ale „*Capitalului*” a înălțat genialului său prieten un monument măreț, pe care, fără să vrea, și-a înscris propriul său nume în litere de neșters. Intr’adevăr, aceste două volume ale „*Capitalului*” sunt opera amândurora: a lui Marx și Engels. Vechile legende ne amintesc despre înduioșătoare pilde de prietenie. Proletariatul european poate spune că știința lui a fost zămislită de doi învățați și luptători, ale căror legături întrec cele mai mișcătoare legende despre prietenie. Engels se consideră întotdeauna și cu drept cuvânt pe planul al doilea față de Marx. „*În activitatea noastră comună — scrie Engels unui vechi prieten — eu am fost vioara a doua*”. Dragostea pentru Marx cât era în viață și venerația lui față de memoria acestuia, au fost nețărmurite. Acest luptător dârz și gânditor sobru avea un suflet adânc iubitor.

După mișcarea din 1848—1849, Marx și Engels nu s'au ocupat în exil numai cu știința. Marx a creat în anul 1864 „Asociația internațională a muncitorilor” și a condus această asociație timp de zece ani. Engels a luat și el parte activă la ea. Activitatea „Asociației internaționale” care, după ideile lui Marx, unea proletarii din toate țările, a avut o importanță uriașă în desvoltarea mișcării muncitorești. Dar rolul acesta al lui Marx și Engels nu a încetat nici cu închiderea „Asociației internaționale” prin anii șaptezeci. Dimpotrivă, se poate spune că însemnătatea lor de conducători spirituali ai mișcării muncitoare a crescut încontinuu, deoarece mișcarea însăși creștea și ea fără întrerupere. După moartea lui Marx, Engels a continuat singur să fie sfetnicul și conducătorul socialiștilor europeni. Lui i se adresau pentru sfaturi și instrucțiuni atât socialiștii germani, a căror forță creștea neconținut într'un ritm foarte viu, în pofida prigoanelor guvernamentale, cât și reprezentanții țărilor înapoiate, de pildă spaniolii, românii, rușii, cari trebuiau să-și socotească și să-și chibzuiască primii pași. Cu toții se adăpau la tezaurul de cunoștințe și experiență al bătrânului Engels. Atât Marx cât și Engels cunoșteau limba rusă și citeau cărți rusești, se interesau foarte mult de Rusia, și urmăreau cu interes mișcarea revoluționară de acolo și întrețineau legături cu revoluționarii ruși. Amândoi au devenit socialiști din *democrați* și sentimentul democratic de *ură* față de arbitrariul politic era deosebit de puternic la ei. Acest simț politic propriu, laolaltă cu adâncă înțelegere teoretică a legăturii dintre arbitrariul politic și asupra economică, cât și experiența bogată a vieții i-au făcut pe Marx și pe Engels să fie foarte înțelegători din punct de vedere politic. Deaceea, lupta eroică a unui mănunchi de revoluționari ruși în contra puternicului guvern țarist a găsit cel mai adânc răsunset în sufletul acestor revoluționari încer-

cați. În schimb, le părea suspect când, pentru avantajii economice aparente, se producea vreo abatere dela sarcina imediată și cea mai importantă a socialiștilor ruși — cucerirea libertății politice — ba o socoteau deadreptul o trădare față de marea cauză a revoluției sociale. „*Eliberarea proletariatului trebuie să fie opera lui proprie*”, iată ce propovăduiau mereu Marx și Engels. Dar, ca să lupte pentru eliberarea sa economică, proletariatul trebuie să-și cucerească anumite drepturi *politice*. În afară de aceasta și Marx și Engels au văzut clar că revoluția politică în Rusia va avea o însemnătate uriașă și pentru mișcarea muncitorească din Europa apuseană. Rusia absolutistă a fost întotdeauna un sprijin puternic al întregii reacțiuni europene. Situația internațională extrem de favorabilă în care se afla Rusia, datorită războiului din 1870, care pentru timp îndelungat a aruncat Germania și Franța în discordie, a întărit desigur importanța Rusiei absolutiste ca forță reacționară. Numai o Rusie liberă, care nu are nevoie nici de subjugarea polonezilor, finlandezilor, nemților, armenilor și a altor popoare mici și nici de continua ațâțare a Franței împotriva Germaniei, va da Europei actuale puțința de a se descătușa de povara războiului, de a slăbi toate elementele reacționare ale Europei și de a întări forța clasei muncitoare europene. Iată de ce Engels, chiar pentru reușita mișcării muncitorești din Apus, dorea atât de fierbinte instaurarea libertății politice în Rusia. Revoluționarii ruși au pierdut în Engels pe cel mai bun prieten al lor.

Memorie eternă lui Friedrich Engels, marele luptător și învățător al proletariatului

